

BANK TIZIMINING IQTISODDAGI OʻRNI

Normuminov Salohiddin Sohibjonovich

Alfraganus University talabasi Iqtisodiyot fakulteti

Iqtisodiyot (Tarmoqlari va sohalari) yoʻnalishi

Email:nsalohiddin@inbox.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada bank tizimining milliy iqtisodiyotdagi oʻrni, uning moliyaviy barqarorlikni taʼminlashdagi roli hamda iqtisodiy oʻsishni ragʻbatlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Asosiy eʼtibor banklar tomonidan amalga oshirilayotgan kredit siyosati, investitsiya jarayonlari va raqamli bank xizmatlarining rivojlanishiga qaratilgan. Shuningdek, maqolada Markaziy bank va tijorat banklarining oʻzaro aloqasi, kapital oqimlarini boshqarishdagi funksiyalari hamda zamonaviy islohotlarning taʼsiri tahlil qilinadi.

Kalit soʻzlar: bank tizimi, milliy iqtisodiyot, moliyaviy barqarorlik, kredit siyosati, investitsiya faoliyati, pul-kredit siyosati, tijorat banklari, markaziy bank, likvidlik, raqamli bank xizmatlari, iqtisodiy islohotlar.

Аннотация : В данной статье рассматривается роль банковской системы в национальной экономике, её значение в обеспечении финансовой стабильности и стимулировании экономического роста. Основное внимание уделено кредитной политике банков, инвестиционным процессам и развитию цифровых банковских услуг. Кроме того, анализируются взаимодействие Центрального и коммерческих банков, функции в управлении потоками капитала и влияние современных реформ.

Ключевые слова: банковская система, национальная экономика, финансовая стабильность, кредитная политика, инвестиционная деятельность, денежно-кредитная политика, коммерческие банки, центральный банк, ликвидность, цифровые банковские услуги, экономические реформы.

KIRISH

Har qanday mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi, avvalo, uning moliyaviy tizimi, xususan bank tizimining samarali faoliyatiga chambarchas bogʻliqdir. Banklar nafaqat pul muomalasini tashkil etuvchi va jamgʻarmalarni boshqaruvchi moliyaviy institut sifatida, balki iqtisodiy oʻsishni taʼminlovchi asosiy drayverlardan biri hisoblanadi. Zamonaviy sharoitda bank tizimi iqtisodiyotning “qon tomir tizimi” vazifasini bajaradi, yaʼni ishlab chiqarish, xizmat koʻrsatish, tashqi savdo va ijtimoiy sohalarda kapital aylanishini taʼminlaydi.

Bank tizimining iqtisoddagi oʻrni nafaqat kreditlash va depozit siyosati bilan, balki investitsiya faoliyatini qoʻllab-quvvatlash, yangi ish oʻrinlarini yaratish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash orqali ham namoyon boʻladi. Bugungi kunda mamlakatimizda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar, xususan, bank sektorini raqamlashtirish, tijorat

banklarining mustaqilligini kuchaytirish va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish bu tizimning strategik ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Adabiyotlar sharhi

Aksariyat tadqiqotchilar bank tizimini iqtisodiy barqarorlik va moliyaviy rivojlanishning asosiy tayanchi sifatida baholaydilar.

Masalan, J. Keyns va uning izdoshlari o‘z asarlarida bank tizimi orqali davlatning pul-kredit siyosati yordamida iqtisodiy o‘rishni rag‘batlantirish mumkinligini ta’kidlaydilar. Ularning fikricha, banklar moliyaviy resurslarni to‘g‘ri taqsimlash orqali ishlab chiqarish jarayonlarini jonlantiradi, investitsiyalar hajmini kengaytiradi va iqtisodiy faollikni oshiradi.

M. Fridman esa monetarizm nazariyasida bank tizimining asosiy vazifasi pul massasini boshqarish va inflyatsiya darajasini nazorat qilishdan iboratligini ko‘rsatadi. Unga ko‘ra, barqaror pul muomalasi iqtisodiy o‘rishning muhim omilidir.

O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlar ham bu borada qator ilmiy izlanishlar olib borganlar. A. Vahobov, X. Abdullayev, M. To‘laganova va boshqalar o‘z tadqiqotlarida bank tizimining milliy iqtisodiyotdagi o‘rni, kredit siyosatini takomillashtirish zarurati hamda raqamli bank xizmatlarining joriy etilishi masalalariga alohida e‘tibor qaratganlar. Ularning fikricha, bank tizimining samaradorligi mamlakatda investitsion muhitning barqarorligi va iqtisodiy o‘rish sur‘atlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

So‘nggi yillarda xalqaro tashkilotlar, xususan, Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi (XVJ) va Jahon banki tomonidan chop etilgan tahliliy hisobotlarda ham bank sektorining raqamli transformatsiyasi, kapital yetarliligi, risklarni boshqarish va kredit portfelining sifatini yaxshilash masalalariga alohida urg‘u berilmoqda. Bu jarayonlar O‘zbekistonda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar bilan hamohang ravishda kechmoqda.

Metodologiya

Ushbu maqolani tayyorlash jarayonida tizimli yondashuv, tahliliy, solishtirma va statistik metodlardan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi bank tizimining mamlakat iqtisodiyotidagi o‘rnini, uning rivojlanish bosqichlarini hamda iqtisodiy barqarorlikka ta’sirini aniqlashdan iborat bo‘ldi.

Birinchidan, bank tizimining nazariy asoslarini o‘rganish uchun iqtisodiy adabiyotlar, davlat qonunlari, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy ma’lumotlari, xalqaro moliyaviy tashkilotlarning hisobotlari tahlil qilindi.

Ikkinchidan, empirik tahlil metodidan foydalanilib, bank sektorining iqtisodiyotdagi ulushi, kreditlash hajmi, investitsion faoliyat va raqamli moliya xizmatlarining o‘rish dinamikasi o‘rganildi.

Uchinchidan, solishtirma metod orqali O‘zbekiston bank tizimining xorijiy davlatlar, xususan, rivojlangan mamlakatlar tajribasi bilan o‘xshash va farqli jihatlari aniqlanib, milliy tizimni takomillashtirish bo‘yicha xulosalar chiqarildi.

Natijalar va munozara

Bank tizimining asosiy funksiyalari -jamg‘armalarni jalb qilish, ularni investitsiyalarga yo‘naltirish, kredit resurslarini taqsimlash va to‘lov tizimlarini boshqarish orqali iqtisodiyotda kapital aylanishini ta’minlaydi. Shu bilan birga, banklar orqali aholining

moliyaviy savodxonligi oshib borayotgani, tadbirkorlik sub'yektlariga imtiyozli kreditlar berilishi ham iqtisodiy faollikni kuchaytiradi.

Biroq, ayrim muammolar ham mavjud. Masalan, ayrim hududlarda bank xizmatlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi, raqamli infratuzilmaning to'liq joriy etilmaganligi va kichik biznes sub'yektlari uchun garov talablari yuqoriligi moliyaviy inklyuziyani cheklab turadi.

Munozara jarayonida shuningdek, xorijiy tajriba asosida bank tizimini takomillashtirish yo'nalishlari ko'rib chiqildi. Jumladan, Janubiy Koreya, Germaniya va Turkiya kabi davlatlarda banklar nafaqat kreditlash, balki innovatsion texnologiyalarni moliyalashtirish va startaplarni qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiy o'sishga katta hissa qo'shmoqda. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston uchun ham shu yo'nalishda rivojlanish istiqbollari mavjud.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, bank tizimining yanada samarali ishlashi uchun quyidagi yo'nalishlarda chora-tadbirlarni kuchaytirish zarur:

1. raqamli bank xizmatlarini kengaytirish va barcha hududlarda joriy etish;
2. kichik va o'rta biznes sub'yektlarini kreditlashni soddalashtirish;
3. investitsiya muhitini yaxshilash orqali bank kapitalini oshirish;
4. xalqaro moliyaviy standartlarga muvofiq korporativ boshqaruvni takomillashtirish.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, bank tizimi har qanday mamlakat iqtisodiyotining yuragi hisoblanadi. U nafaqat moliyaviy resurslarni jamlaydi, balki ularni iqtisodiyotning turli tarmoqlariga yo'naltirib, iqtisodiy o'sish, barqarorlik va innovatsion rivojlanish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

O'zbekiston misolida so'nggi yillarda bank tizimi jadal islohotlar jarayonidan o'tayotgani kuzatilmoqda. Banklarning kapitallasuvi oshmoqda, raqamli texnologiyalar joriy etilmoqda, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik kuchaymoqda. Bu esa mamlakatimizda biznes muhiti va investitsiya salohiyatini yanada yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, mavjud muammolarni bartaraf etish, ya'ni hududlar o'rtasidagi moliyaviy tengsizlikni kamaytirish, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash, va xalqaro standartlarga asoslangan boshqaruv tizimini rivojlantirish orqali bank tizimining iqtisodiyotdagi o'rni yanada mustahkamlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning “2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2022 y., №3.

2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. O'zbekiston bank tizimining rivojlanish ko'rsatkichlari bo'yicha yillik hisobot. Toshkent: Markaziy bank nashriyoti, 2024.

20-Sentyabr, 2025-yil

3. Karimov, I. A. O‘zbekiston iqtisodiy islohotlar yo‘lida. Toshkent: O‘zbekiston, 2015.
4. Xudoyqulov, A., va Jo‘rayev, S. Bank ishi nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya, 2020.
5. Abdullayev, M. Moliyaviy tizim va uning iqtisodiyotdagi o‘rni. Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
6. Mishkin, F. S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. New York: Pearson Education, 2022.
7. International Monetary Fund (IMF). Financial Stability Report. Washington, D.C.: IMF Publications, 2023.
8. World Bank. Global Financial Development Report: Bank Regulation and Supervision after the Crisis. Washington, D.C.: World Bank Group, 2023.

Global
Science
Publication